

за якої материнська компанія, маючи контрольний пакет акцій інших підприємств, управляє ними, контролюючи їх діяльність, при їх об'єднанні в єдину організаційно-правову структуру з відповідними метою та цілями.

При цьому до їхнього складу обов'язково повинні входити суб'єкти, які мають землі сільськогосподарського призначення на праві власності або на праві оренди, що в свою чергу призводить до монополізації ринку землі. Зокрема, станом на 1 січня 2014 року до десятки найбільших агрохолдингів входять ті, земельний банк яких становить від 146,8 до 532, 0 тисяч гектарів земель. При цьому у західноєвропейських країнах не існує холдингових структур з земельним банком більш ніж десять тисяч гектарів одиниці, а великими агропромисловими компаніями вважаються ті, у володінні або оренді яких знаходиться 2-3 тисячі гектарів землі.

Така ситуація призводить до виснаження, деградації земель сільськогосподарського призначення, їх нераціонального використання. Адже діяльність агрохолдингів спрямована на отримання надприбутків шляхом агропромислової інтеграції через контролювання всього спектру виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції. При цьому дочірні підприємства, які входять до такої компанії найчастіше є суб'єктами державної підтримки та підлягають спрощеній системі оподаткування. Внаслідок того, що материнські компанії агрохолдингів, як правило, зареєстровані у містах держави та за її межами, місцеві бюджети сільських територіальних громад не отримують від них фінансових надходжень.

Використовуючи земельні ресурси регіонів, агрохолдинги мають єдину мету отримання прибутку, при цьому соціальний аспект розвитку сільських територій залишається поза увагою. Така ситуація призводить до подальшої деградації соціальної сфери села: підвищення рівня безробіття, міграції, занепаду об'єктів соціальної інфраструктури.

Таким чином, діяльність агрохолдингів не сприяє соціальному розвитку сільських територій, оскільки, ці суб'єкти не беруть участі у відновленні соціальної інфраструктури села, при цьому активно користуючись її об'єктами: дорогами, мережами електро-, водо-, газопостачання тощо.

Очевидно, що актуальним на сьогодні залишається питання правового врегулювання діяльності таких структур шляхом законодавчого обмеження розмірів земельних ділянок, які можуть перебувати на праві

власності та оренди у агрохолдингів, виключення їх із кола суб'єктів державної підтримки та здійснення заходів стосовно зобов'язання сприяти розвитку соціальної сфери села через надання додаткових робочих місць сільським жителям.

Особливо важливим є вирішення питання щодо оподаткування діяльності таких структур. У цьому аспекті доцільними є пропозиції окремих фахівців стосовно необхідності установити зобов'язання агрохолдингів сплачувати частину податкових платежів до відповідного бюджету за місцезнаходженням використовуваних ними земельних площ, розмір яких може визначатися, виходячи з площі земельних ділянок, що використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції. Такий підхід сприятиме розвитку соціальної сфери села та забезпечить інтереси територіальних громад.

Уркевич В. Ю.

доктор юридичних наук, професор
кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ПРО ПРАВОВІДНОСИНИ У СФЕРІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Категорія «продовольча безпека» застосовується у національному науковому обігу відносно недавно, хоча у країнах Європи правові питання продовольчої безпеки почали розроблятися у 70-ті роки ХХ ст. За ст. 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р., № 1877-IV продовольча безпека визначається як захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності. Охарактеризуємо правовідносини у сфері продовольчої безпеки України як різновид правовідносин аграрних.

Аграрними правовідносинами можна вважати врегульований нормами права (аграрного та інших галузей) комплекс суспільних відносин, що виникають між сільськогосподарськими товаровиробниками

(суб'єктами аграрного господарювання), з одного боку, та іншими видами господарюючих суб'єктів, членами сільськогосподарських підприємств і їх найманими працівниками, органами державної влади й органами місцевого самоврядування — з другого, з приводу конкретних об'єктів (майна, земель, праці тощо) на підставі певних юридичних фактів, змістом яких є взаємозумовлені права й обов'язки їх учасників у сфері сільськогосподарської й пов'язаної з нею діяльності. Для того щоб встановити, а чи належать правовідносини у сфері продовольчої безпеки до аграрних, слід охарактеризувати елементи структури перших.

Отже, суб'єктами правовідносин у сфері продовольчої безпеки виступають різноманітні особи, що є суб'єктами аграрного права. До них передусім належать сільськогосподарські товаровиробники (тобто сільськогосподарські підприємства та приватні підприємці, що займаються сільськогосподарською діяльністю). Обов'язковими учасниками правовідносин у сфері продовольчої безпеки України виступають органи державної влади. Адже гарантування продовольчої безпеки виступає однією з головних функцій сучасної держави та визначальною метою державної аграрної політики. Приймати участь у таких правовідносинах можуть й інші суб'єкти, діяльність яких пов'язана з обслуговуванням сільськогосподарського виробництва, наданням різноманітних послуг сільськогосподарським товаровиробникам (приміром, оптові ринки сільськогосподарської продукції та ін.).

Правовідносини у сфері продовольчої безпеки виникають з приводу різноманітних об'єктів. Проте визначальними серед них виступають сільськогосподарська продукція та продукти харчування. Адже саме такі об'єкти здатні задовольнити природні потреби людини у харчуванні. Сільськогосподарська продукція та продукти харчування є результатом виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Такі суб'єкти проводять свою діяльність з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції, яка потім переробляється на продукти харчування.

Змістом правовідносин у сфері продовольчої безпеки є взаємопов'язані права й обов'язки їх учасників, що виникають при виробництві сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.

Правовідносини у сфері продовольчої безпеки мають комплексний характер. До їх складу включаються передусім правовідносини, що виникають при виробництві (вирощуванні) сільськогосподарської продук-

ції, переробці виробленої продукції на продукти харчування та їх реалізації. Важливе місце у цьому комплексі правовідносин становлять правовідносини щодо державно-правового впливу на відповідних суб'єктів з метою гарантування державою безперешкодного доступу людини до продуктів харчування.

За своєю юридичною природою правовідносини у сфері продовольчої безпеки становлять собою комплекс приватноправових і публічно-правових правовідносин. Адже тут наявні як приватноправові аспекти (зокрема, щодо виробництва сільськогосподарської продукції приватними сільськогосподарськими товаровиробниками), так і публічно-правові (щодо державного регулювання постачання продуктів харчування населенню та ін.).

Викладене дозволяє підсумувати, що правовідносини у сфері продовольчої безпеки є різновидом правовідносин аграрних. Розглядувані правовідносини характеризуються специфічним суб'єктним складом та об'єктами, з приводу яких вони виникають. Визначальними у сфері продовольчої безпеки є правовідносини щодо виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів харчування. Звідси правовідносини у сфері продовольчої безпеки України належать до предмету аграрного права.

Устюкова В. В.

доктор юридических наук, професор,
заведующая сектором
аграрного и земельного права
Института государства и права РАН

МЕСТО КРЕСТЬЯНСКОГО (ФЕРМЕРСКОГО) ХОЗЯЙСТВА В СИСТЕМЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ ПО НОВОМУ ГК РФ

Правовое положение крестьянского (фермерского) хозяйства (далее также КФХ, фермерское хозяйство) после возрождения данной формы хозяйствования в начале 1990-х годов неоднократно подвергалось реформированию. Очередной этап такого реформирования происходит в настоящее время. Федеральный закон от 30 декабря 2012 г. № 302-ФЗ «О